

“Bir Çalışanın Parmağı Koptuğu Zaman Evde Travmadır, İş Yerinde Ufak Kazadır Biz, Evdeki Travmayı Düşünmeliyiz...”

“**S**ivil toplum örgütlerinin, Odaların ve sendikaların ara denetim mekanizmasında kesinlikle yeri olmalı. Kaza sonuçlarında teknik kapasitelerine dayanarak bilimsel raporlarına ihtiyaç duyulmalı, bu alandaki devletin teknik kurumları ile birlikte bu raporlar karşılaştırılarak etken faktörün varlığı değerlendirilmelidir. OSTİM’de, Soma faciasında, Emremen faciasında, asansör gibi diğer iş kazalarında Odalar raporlarını vermeli...”

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda A Sınıfı İş Güvenliği Uzmanı, İş Yeri Hekimi ve İş Güvenliği Uzmanı Eğitimcisi Atilla Barutçu ile görüştük.

Yaşadığımız son kazalardan sonra ülke gündeminde geniş yer bulan işçi sağlığı ve güvenliği konusunda denetimlerin nasıl yapıldığı ve nasıl yapılması gerektiği üzerine bir çok görüş var. Yasal değişiklikler gündemde. Sahada olan birisi olarak kamunun bu denetimleri yeterince yapabildiğini düşünüyor musunuz? Bu denetimlerde ne gibi eksiklikler var?

Atilla Barutçu: Çalışma alanlarına tek noktadan bakılmamalıdır. Gelen denetim elemanları tek noktadan bakıyor. Prosedür tamam mı? Devlet adına yapılan bu denetimlerde ele alınan her belgenin bu iş içindeki yeterliliği sorgulanmalıdır. Gördükleri eğitim formundaki eğitim süresinin yeterliliğine bakılmalıdır. Yapılan ölçüm ve testlerin uygunluğuna bakılmalıdır. Denetimci uygulanan incelemelerde kendi düşüncesindeki modelin dışındaki modeli kabul etmiyor. Sahaya gelen denetim görevlisi iki üç yıllık hizmet süresinde aldığı hizmet içi eğitimle mevzuata son derece hakim durumda, fakat o iş yeri için yeterli mesleki yeterliliğe sahip değil. Sahada gördüklerini teknik olarak algılamakta zorlanmaktadırlar. Şunu söylemeye çalışıyorum, denetimler ciddi yapılmalı ve buna mecburuz. Denetim yapılan iş yerinin iş sağlığı ve güvenliği adına bir adım öne gitmesi sağlanmalıdır. Gelen denetim görevlisi yönlendirme, bilgilendirme ve rehber niyetli ve nitelikli olmalıdır. İşverenin uygulamalarındaki yanlışlıkta ısrar etmesi halinde çalışana, çevreye veya topluma zarar verme ihtimali varsa ceza uygulaması kaçınılmaz olmalıdır. Herkes kendi alanında çalışanın korunması adına üzerine düşen görevi yapmalıdır. Bir çalışma alanında iş sağlığı ve güvenliği adına etkin denetimin yapılmış olması, o iş yerinde yönetim sistemi gerçekleşmiş anlamına gelir. Etkin bir denetim yapılması çalışanların eğitilmesi, tüm tesisat ve teçhizatı ile iş yerinin korunması anlamına gelir. İşveren bu işe hakim, iş görmezlikten kaynaklanan

iş görmemezlik nedeni ile zarara uğramıyor, üretim artıyor demektir. Maalesef mevcut durumda denetimin tam ve etkin yapılmadığı kanaatindeyim.

Denetlenmeyle ilgili süreçler nasıl işliyor. Bir müfettiş iş yerine gittiğinde neleri kontrol ediyor?

A. Barutçu: Gelmeden önce geleceği haberi alınıyor!

Peki bu doğru mu?

A. Barutçu: Kesinlikle yanlış ve olmaması gerekir. Denetimler çat kapı olmalı. Ben geldim yetkim şudur diyerek gelmeli ama suça baskın yapan polis tutuklaması gibi olmamalı. Gördüklerini uyarı nitelikte ele almalıdır. Eskiden üç ay gibi bir süre verilmekte idi şimdi 8 gün, 20 gün 30 gün gibi süreler verilmektedir. Bu denetim görevlisinin uygunsuzluğun giderilmesine dair öngörüsüne bağlı olarak değişmektedir. Doğru bir uygulama. Ancak ikinci denetim habersiz ve kesinlikle çat kapı olmalıdır. Yapılanlar yerinde görülmelidir. İş güvenliği uzmanları, işyeri hekimleri ve ortak sağlık birimlerinin denetimleri sözleşme kapsamlarındaki işyerilerindeki faaliyetlerinin üzerinden yapılması gerekir. Neler yapılmış? İşyeri hangi uygulamalarda düzeltme sağlamış? İşyerinin iş sağlığı ve güvenliği adına nereden nereye gelmesini sağlamış ona bakılmalıdır. Ortak sağlık ve güvenlik birimlerinin denetimi yetki alınan büronun fiziki yapısı ile sınırlı olmamalı, hizmet yeterliliği esas alınmalıdır. İşveren de sürecin içine alınmalı hammaddenin girdisinden ve depolanmasından, üretim prosesinden ve mamulün teslim aşamasına kadar iş sağlığı ve güvenliği adına eksiklikler görülmeye çalışılmalıdır. Bunu iki üç saat içinde denetime gelen yetkilinin görmesi mümkün değildir. Beklenti içine girmek de mümkün değildir. Ancak dönen makina, çıkan gaz ve gürültü gibi etkenler görülecektir. Etkin denetimler için ara birim

oluşturulması gerekir diyoruz. Bunu ister Bakanlık içinde, ister dışarıda özel denetim birimleri, ister sivil toplum örgütlerinin de içinde olacağı Maden İşleri Genel Müdürlüğü, Elektrik Üretim Genel Müdürlüğü gibi devletin teknik kurumlarının katkısı şeklinde kursunlar. Kurulacak ara denetim birimleri tarafından ceza verme, durdurma ve kapatma gibi yetkisi olmaksızın ayda çat kapı yapılan incelemelerde rapor düzenlenecek, işveren ve yetkili Bakanlık birimine e-devlet sistemi üzerinden e-imza kullanarak iletecek. Denetimle yetkili Bakanlık birimi eksikliklerin önemine göre makul bir sürede elindeki bilgiler ile işyerini yine çat kapı ziyaret edip yapılanları ve yapılmayanları yerinde görecek. İşveren önemli risklere neden olacak (parlama, patlama, çökme..vs) uygunsuzlukta ısrarlı ise ve yeterli düzenleme yapmadıysa, ara denetim birimi elemanı kasıt veya ciddi kusur sergiledi ise, cezai müeyyide uygulanmalı. Ötelenebilir nitelikteki bir kusur ise gerekli ön tedbirleri almak şartı ile makul süre verilerek takibi yapılmalıdır. Bakın o zaman denetim nasıl yapılmış olacak ve hedefe nasıl ulaşılacaktır. Gaz ölçüm cihazları var mıymış? Kişisel koruyucular kullanılıyor muymuş? Ölçüm ve testler yapılır mıymış, bakım ve bilgilendirmeler nasıl uygulanmış, görülecektir.

Cezai yaptırım ikinci aşamada olsun diyorsunuz.

A. Barutçu: Evet. Sn Bakanın 2014 yılı için ceza kesilmeyeceği ve bilgilendirme yılı olacağına dair basındaki demeci önemliydi. İşyerlerinde ceza kesilmeyeceğine dair bir kanaat oluşmuştu. Birçok işyerine denetim sonrası ceza uygulaması yapıldı. Ceza uygulaması daha önce belirttiğimiz gibi ikinci aşamada veya ciddi risklerin görülmesi halinde hemen uygulanmalıdır.

Bizim memlekette ceza korkusu olmadan insanlar çok bir şey yapmıyorlar. Bu açıdan bakarsak cezai yaptırım önemli değil mi sizce?

A. Barutçu: Beşeri olarak düşünmeyelim. Kırmızı ışıktaki geçilmeyeceğini öğrendik. Cezadan önce kaza sonuçları aklımıza geliyor. Bu eğitim ve kültür sonucu oluşan bir farkındalıktır. Bu farkındalığa sahip olmayanlar cezadan kurtulamamalıdır. Ama işverene çalışma süresinin önemini, ara dinlenmesinin iş gücü performansına ve üretime etkisi ile çalışanın sağlık ve güvenlik şartlarındaki önemini hâlâ anlatabilmiş değiliz. Önce anlatılmalı, sonra cezalandırılmalı ve bu cezayı uygulamaktan taviz verilmemelidir. Dört saatlik çalışma süresi arasında, çalışanın uygun konfor içerisinde on

beş dakikalık dinlenme süresinde kaybetmiş olduğu iş gücü performansının yaklaşık %70'ini geri kazanmakta olduğu kabul edilmektedir. Çalışma süreleri ve bunun sürekliliği dikkate alınarak çalışma süreleri ve çalışanın dinlenme ve izin sürelerinin uygulanma esasları kanunla belirlenmiştir. Buna benzer hususlarda işverenlere işyerinde bu alandaki sorumlulukları, risklerin ve yasal zorunlulukları anlatılmalı. Kaza nedenleri ve önlemedeki usul ve esaslar ile yasal sonuçlar anlatılmalı, ondan sonra uymayanların taviz vermeksizin cezai uygulamaları gerçekleştirilmelidir. İşverenler için genel bilgilendirmeler uygulanmalı.

Denetimlerin sadece kağıt üzerinde yapıldığı iddia ediliyor. Siyasi baskılar var denetçiler üzerinde deniyor, sermaye kesiminden baskılar var deniliyor. Çalışma Bakanı'nın "bir yeri kapatacağınız zaman 50 kişi araya giriyor" diyor. Başbakan "denetçiler denetime gittiği yerde çay bile içmemeli" diyor. Karar verilirken sermaye, siyaset baskısı var diye konuşuluyor.

A.Barutçu: Çok acı bir söz hakikatten. Bu hep oldu, hep olacak. Bütün mesele en aza indirmek. Vicdan ile cüzdan meselesi. Vicdan öne çıkmalı, cüzdanı geçmeli. Bir çalışanın parmağı koptuğu zaman evde travmadır, iş yerinde ufak kazadır. Evdeki travmayı düşünmeliyiz. Bu vicdani ve sosyal meseledir. Elli kişinin araya girmesi ve birçok işlemin kağıt üzerinde yapıldığı bence gerçek payı olan bir durumdur. Ama bunun tüm uygulamaları kapsadığına inanmıyorum. Münferit uygulamalar bugüne kadar olmuştur, bundan sonra da olacaktır. Serbest piyasa şartları, ekonomik kavga, gelir gider dengesinin korunma endişesi, rant beklentisi, sermaye döngüsü, siyaset bu hususta etkindir. Sn Bakanın "elli kişi araya giriyor" ifadesinde, madenlerdeki birbirini ve işini koruma endişesi taşıyan insanlarımız vardır. Bunun çok olduğuna

inanmıyorum. TOKİ'nin denetimsiz kaldığı gibi istisnai durumlar da mevcuttur.

Denetimlerdeki ceza uygulama mekanizması nasıl işliyor? İşverenin eksiklerini gidermesi, itiraz hakkı, ceza uygulama, bunlar nasıl işliyor?

A. Barutçu: Yaşadıklarımızdan örnek verelim. Şikâyet varsa doğrudan incelemeye gelinmektedir. Ellerindeki şikâyet esas liste ile denetim yapılmaktadır. Rutin denetimlerde yine genel check list uygulaması yapılmaktadır. Bu normal ve kaçınılmazdır. Ama check uygulaması eksiksiz oluşturulmalıdır. On madde eksik çıkarılıyor, bir süre sonra ikinci incelemeye geliniyor ve cezai uygulama gerçekleştiriliyor. İş veren bu arada tespit edilen eksikliklerin giderilmesini sağlıyor, aksi halde cezaya muhatap kalıyor. Aradan bir süre sonra bir başka denetim gerçekleştiriliyor, bu sefer 30 madde eksik çıkıyor. Bu şu anlam gelmektedir: Denetimlerde standart yok ve yapılan düzeltmeler yasak savma niteliklidir. Önce denetimde standart ve rutin uygulama planlaması gerçekleştirilmelidir. Denetim ekibi işyerinin durumu hakkında ön bilgiye sahip olmalı, üretim metodu ve prosesini tanımalı, buna bağlı olası risk algılamasına sahip olarak işe koyulmalıdır. Gelen ekip içinde iş ve prosese uygun mesleki disiplinlerde çeşitliliğe yer verilmelidir. İşverenin tutanak ve cezalara itirazı ilgili idare veya hukuk nezdindedir.

İş güvenliği uzmanı'nın yetkileri nelerdir, yeterince rahat bir ortamda –işçi işveren ilişkisi açısından- çalışabiliyorlar mı sizce? Özellikle Soma'da bu çok konuşuldu. Oradaki iş güvenlik uzmanı işverene bağlı çalışan uzman kendi iş yerini ne kadar rahat değerlendirebilir? Bu mekanizmanın baştan ölü olduğu söyleniyor. Bu konuda ne diyorsunuz? Burada bir değişim mutlaka yaşanmalı mı?

A. Barutçu: Kesinlikle. Özeleştirinin ne denli zor olduğunu düşünürsek kendimizi denetlemenin zorluğunu anlarız. İş güvenliği uzmanının yetki, sorumlulukları ve görevleri 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'na bağlı çıkartılmış, yönetmelik

ile düzenlenmiştir. İş güvenliği uzmanı işverene karşı sorumludur. Buna göre işveren yeterli sınıftaki belgeye sahip olması halinde kendi işyerinde bu hizmeti yapabilmektedir. Yani kendine karşı sorumludur. Bunun ne denli verimli bir uygulama olacağına, kişinin özeleştirisi yapamayacağını düşünerek tereddütte baktıyım. Bireysel kusurunu herkesle kıyaslayıp ve genellemekte "herkeste var" düşüncesi ile örtbas etmektedir. Kendine kabahat bulmuyor. Bulamıyor. Bunun gibi işyerinin tam zamanlı bir teknik görevlisinin de ek görev olarak iş güvenliği uzmanı olarak görev almasını aynı çerçevede

değerlendirmekteyim. Bu uygulama, görevi kabul eden personelin işine gelmekte, maaşına ek almakta, işverenin işine gelmekte yarı bedelle yasal sorumluluğu sistem(e-devlet takip sistemi) üzerinde yerine getirmiş olmaktadır. Teknik görevli mühendis ise mühendisliğini, müdür ise müdürlüğünü yapmalıdır. İşyerinin çalışan sayısına bağlı olarak tam zamanlı ve kısmi zamanlı iş güvenliği uzmanı süresi kadar sahadadır ve görevini yapacaktır. Bu arkadaşların hizmetlerinden doğan işverene karşı bağımlılıkları Bakanlık tarafından hizmette bağımsızlık ilkesi güvence altına alınmalı. Aksi halde yine işverenin tahakkümünde ve onun ücretli elemanısınız. Bunun önlenmesi, hazırlanan tüm tespit ve önerilerin eş zamanlı işveren ve Bakanlığa e-devlet sistemi ve e-imzayla iletilmesi ile mümkündür. Bu, işverenin iş güvenliği uzmanı üzerindeki yönlü baskısını kırarak ve görevinde bağımsızlık ilkesini tesis edecektir. Raporun düzenlenmesi üç beş sayfa olarak yapılıyor, içine tespit ve öneriler fotoğrafları ile birlikte detaylı olarak konuyor. Önemli hususlar aralıklarla işyeri tespit ve öneri defterine yazılıyor. Hepsini yazıldığı yerde ve raflarda kalıyor. Bir denetim veya kaza oluşana kadar kimse sormuyor ve açıp bakmıyor.

İş güvenliği uzmanı işveren baskısından kaynaklı fazla masraf olmaması bakımından bazı şeyleri görmezden geliyorsa....

A. Barutçu: Kaynakçıya kaynak önlüğü giydirilmesi isteniyor. Bir iki saat dahi kaynak yapsa yayılan ışınlardan etkileneceği söyleniyor. Bu önlüklerin çok ciddi maliyetinin olmadığı ve kullanım süresinin uzun

vadeli olması nedeni ile düşük maliyette olduğu anlatılıyor. İşveren kişisel koruyucuların toplamda maliyet değerlendirmesini yaptığından almaya yanaşmamaktadır. Görevde bağımsızlık güvencesi elde etmemiş olan iş güvenliği uzmanı ısrarcı olamamakta, en fazla “alınsa iyi olur” demekle yetinmekte veya görmemezlikten gelmektedir. Bu bildirimler elektronik ortamda taraflara iletilmiş olsa, sayfalar halindeki tespitlerin uygulama ve düzenlemelerindeki fasılalara denetime gelecek müfettişler ön bilgi olarak vakıf olacaktırlar. Bu bilgiler Bakanlık sistem arşivinde bulunmalıdır. Hukuki değerlendirmelerde belge olarak kullanılmalıdır ki iş gören ve gördürenin hakları korunabilsin. İş güvenliği uzmanının varsa görevinden

doğan kusuru belirlenebilsin.

Bu müfettişlerin cezai yaptırımları nelerdir? İş yeri kapatma durdurma yetkileri nelerdir?

A. Barutçu: Yasa ile sınırlı zaten. Mevcut haliyle inşaat ve maden risk değerlendirmesi yoksa durdurun diyor. Eğer acil tehlike görüyorsan parlama patlama görüyorsan durdurma kısmı. Bu bölgede böyle problem varsa burayı durduruyorsunuz, mühürlüyorsunuz, idareye haber veriyorsunuz. Yasal süre içinde mahkemeye gitme şansı var, böyle bir prosedürü var. Bu çözüm mü? Değil bence. İzin alıyorsunuz, kilidi açıyorsunuz arızayı gidermek için. Burada üretim yapmıyorsunuz. Buradaki freze ustasını çay ocağına veremezsiniz. O zaman, çalışma ortamında işi durduracaksınız işi durdurmadan önce önleme yoluna gitmelisiniz. Geldin o makineyi durdur, diğer frezeler çalışsın. Hepsinde uygunsuzluk varsa önceden bilgi alınmış olsa uyarını yaparsın gidersin. Denetim elemanlarının yetkileri çok geniş. Kullanabiliyorlar mı?

Maalesef o müdahaleler nedeniyle kullanamıyorlar.

İş kazalarında asıl sorumlu ilk önce işveren. Kamuoyunda algı şöyle, iş güvenliği uzmanları günah keçisi olarak kabul ediliyor. EMO, TMMOB Meslek Odaları bu denetimlerin bağımsız ve kamusal süreçlerde gerçekleştirilmesi yönünde önerileri var. Buna ilişkin sizin önerileriniz neler?

A. Barutçu: Kanunla iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekiminin görev ve yetkileri sınırlanmış ve tanımlanmıştır. Güzel. Aslında bu eskiden de vardı ve bunlar işverene karşı sorumludurlar. Bu yasanın tanımıdır. Bir kaza veya hadisede işverenin kusuru üzerinden değerlendirme yapılabilir. Yanlış bilgi, yanlış yönlendirme, yanlış uygulama vs kusurlar bunların sorumluluğunu kapsamalıdır. İşveren veya vekili her durumda sorumludur ki yasa sorumluluktan kurtulamayacağına hükmeder. Görevinizi yapmamanız veya yapamamanız işverenin sorumluluğundadır. İşveren bu alanda her türlü desteği vermek ve hizmetini tam ve etkili almak zorundadır. Hukuki bir davada avukatınız ne kadar önemli ise, işyerinizde İş Güvenliği Uzmanınız yeterliliği o kadar önemlidir. Bu onun “işverenin” menfaatinidir. İş güvenliği uzmanının bu durumda olayın sonucu hakkında doğrudan sorumluluğu yoktur. Sivil toplum örgütlerinin, odaların ve sendikaların ara denetim mekanizmasında kesinlikle yeri olmalı. Kaza sonuçlarında teknik kapasitelerine dayanarak bilimsel raporlarına ihtiyaç duyulmalı, bu alandaki devletin teknik kurumları ile birlikte bu raporlar karşılaştırılarak etken faktörün varlığı değerlendirilmelidir. Bu OSTİM’de, Soma faciasında, Ermenek faciasında, asansör gibi diğer iş kazalarında odalar raporlarını vermeli, TÜBİTAK, TSE ve devletin ilgili teknik birimleri ör.EÜAS-Maden İşleri Genel Müdürlüğü vs birimleri konuyla ilgili iseler raporlarını vermeli, bir kurul oluşturularak nihai değerlendirme yapılmalıdır. Odalar 3-5 kişiden oluşmuyor, kendi alanlarında kariyer ve bilim sahibi etkin, teknik ve bilimsel kapasiteye sahiptirler, bu olgu değerlendirilmelidir. Sonuç ülke adına menfaat sağlayacaktır. OSTİM’deki kazanın oksijen tüpü patlaması olarak tanımlaması yapıldı. Bu nedir, nasıl patlar? Buna vakıf kişilerce, bürokratlar soruşturmayı yapmalı veya yapılmasını sağlamalıdır. Gerisine mahkeme karar versin. Maalesef kurum ve kuruluşlar hepsi birbirini öteliyor ve sonuçlar kamuoyunca hiç de tatmin edici bulunmuyor.

Teşekkür ederiz.